

DEN POLITISKA OPINIONS- BILDNINGEN BLAND STUDENTERNA

Av jur. kand. ERIK ANNERS

STRAX efter valen publicerades en Gallupundersökning om studenternas politiska intresse och dess inriktning. I stort sett utgjorde den en bekräftelse på att de bedömningar, som man i studentkretsar tidigare gjort av läget därvidlag, voro riktiga. Den visade nämligen dels att det politiska intresset i den mån anslutningen till politiska föreningar kan anses utgöra en mätare, måste betecknas som ringa, och dels att den konservativa studentrörelsen beträffande organisationens storlek har ett visst försprång framför sina konkurrenter.

Genomsnittssiffrorna voro: ej föreningsanslutna 89 %, konservativa 4 %, liberala 3 %, socialdemokrater 2 % och clartéister 1 %.

För den konservativa studentrörelsens del kunde man genom en jämförelse mellan medlemsförteckningarna och studentantalen på respektive kårorter konstatera, att undersökningens siffra var för låg; sannolikt var inte det undersökta materialet tillräckligt stort för att medge en fingradering nere på procentsiffror av storleksordningen 1—5 %.

Det politiska intresset bland studenterna har tydligen inte nämnvärt förändrats i kvantitativt hänseende sedan 1930-talet. Däremot kunna de nya faktorer, som numera äro avgörande för uppkomsten och inriktningen av detta intresse, måhända vara värda några reflexioner.

Under 1930-talet var det huvudsakligen två faktorer, som föranledde studenter till politisk aktivitet — på konservativ (eller nationell) sida ett nationellt försvarspatos; på socialistisk sida ett socialt rättvisepatos. Den liberala studentfalangen spelade då inte någon nämnvärd roll annat än i Uppsala, där föreningen Verdandi mera utgjorde ett forum för allmän kulturradikal debatt än en politisk studentorganisation i egentlig mening. Verdandis särställning har för övrigt kommit att bestå. Denna gamla liberala för-

ening är inte ansluten till det liberala studentförbundet, som nu håller på att byggas upp.

Frågan om det nationella försvarets eller det sociala rättviskravets primat, som under 1930-talet på ett avgörande sätt var partiskiljande, har numera kommit att sakna denna betydelse — i varje fall för studenterna. Bland dessa beskyller man inte längre socialdemokratien för bristande vilja att försvara den svenska nationalstaten mot ett hot utifrån.

Å andra sidan får inte socialdemokratien någon resonans för försök att framställa de borgerliga och då särskilt de konservativa såsom motståndare till sociala reformsträvanden. En orsak härtill är att den relativt känsliga studentopinionen uppmärksammat den kursförändring hos högern, som markerades av 1946 års handlingsprogram, på ett annat sätt än vad som varit fallet inom andra samhällsgrupper. En annan orsak är, att konservatismen, sådan studenterna mött den bland sina egna kamrater, i regel varit förenad med ett stort intresse för socialt reformarbete. Högern och studentkonservatismen framstodo länge som skilda företeelser. Den senare komprometterades inte av den gamla högerpolitiken; konservatismen som politisk attityd och metod kunde därigenom utan svårighet behålla en plattform för konkurrens om progressivt inriktade krafter bland studenterna.

För att förstå den politiska opinionsutvecklingen i studentkretsarna måste man hålla detta i minnet, att konservatismen som studentpolitisk rörelse aldrig inneburit någon nejsägarattityd till sociala reformer. Det tidiga 1900-talets studentkonservatism omfattade Harald Hjärnes program: Försvar och reformer. De studenter, som under 1930-talet gingo till högern och till nationella förbundet hade i regel ett intresse för t. ex. socialpolitiken, som inte stod efter deras dåvarande socialdemokratiska motståndares i studentleden. Man var också från denna konservativa studentgenerations sida starkt kritiskt inställd till högerpartiets officiella politik. Först i början av 1940-talet, då högerns socialpolitiska linje ändrades på ett mera gripbart sätt, blev inställningen till partiet en annan. Dessförinnan hade man i detta främst sett en garanti för att kraven på försvarets förstärkande skulle bli energiskt och realistiskt företrädda.

Kraven på en skyndsam och effektiv upprustning spelade för dåtida konservativa studenter en roll, som knappast kan nog starkt betonas. Försvarsfrågan attraherade också många krafter till ungt konservatismen; krafter som eljest i sitt patos för sociala re-

former hade mycket gemensamt med socialdemokratien i dess just då ganska litet socialistiskt präglade reformpolitik. Men dess kortsynta och verklighetsfrämmande politik i försvarsfrågan skapade en djup misstro mot socialdemokratien hos de människor som utgjorde 1930-talets konservativa studentgeneration. Den generationen hade under flera år gått i den oroligaste förbuden på vad dåvarande docenten Gunnar Heckscher hösten 1938 inför allmänna diskussionsföreningen i Uppsala kallade »en ny Napoleontid». Dess känslor inför de socialdemokratiska förgrundsgestalter, som ännu våren 1939 bagatelliserade krigsfaran, kunna inte beskrivas. Denna djupa misstro har kommit att bestå och spelar fortfarande en icke obetydlig roll. Den förs också vidare till nya student-årgångar. Numera gäller den socialdemokratiens försäkningar om sin vilja att bevara friheten i ett socialiserat samhälle — att man betvivlar förmågan behöver väl inte särskilt framhållas. Med rätt eller orätt säger man sig att en rörelse, som av doktrinär inställning och partitaktiska beräkningar kunde förledas att åren före kriget spela ett så högt spel om de nationella frihetsvärdena, den kan knappast vara fullt pålitlig i en konflikt mellan socialiseringsidéerna och de demokratiska frihetsvärdena. Uttalanden av detta slag bruka utlösa indignerade protester på socialdemokratiskt håll liksom betydanden om den fasta föresatsen att i alla lägen bevaka frihetsidealen. Alla de vackra orden — senast kring partiets 60-årsjubileum — ha dock inte kunnat dölja att bakom den prydliga fasaden göms en myckenhet fanatism och partiegoism. Än så länge har socialdemokratien inte heller satts på avgörande lojalitetsprov när det gäller frihetsvärdena. Det är i känsla av att partiets nivellerings- och kollektiveringsdogmatik liksom dess ledande skikts maktmedvetenhet svårigen kunna förenas med ett hängivet försvar för de inre frihetsvärdena, som många studenter och akademiker ställa sig skeptiska inför socialdemokratiska frihetsdeklarationer.

Här har man förmodligen en viktig förklaring till att socialdemokratien ännu fått nöja sig med en mycket knappare rekrytering av socialreformatiskt inriktade studenter, än vad som sannolikt kunnat uppnås från dess sida. Den omdaning av samhället i socialistisk riktning, som numera är socialdemokratiens offentligt bekända mål, förutsätter emellertid, att den kan räkna på stöd från många fler inom samhällets funktionärsklass, än vad den nu har. Av denna rekryteras ju huvuddelen av de mera kvalificerade från universitet och högskolor. »Omdaningen» förutsätter också

en riklig tillgång på politiskt verksamma intellektuella — som avantgarde, som experter och »politruker». Upprustningen av den socialdemokratiska studentrörelsen visar, att man anser sig ha luckor att fylla på dessa områden. Man tycks börja inse, att det kan bli av stor betydelse vart akademikerna går.

Ja, vart komma de att gå? Och komma de överhuvud taget att gå någonstans?

Med reservation för tre möjligheter, en utrikespolitisk kris, en verkligt allvarlig ekonomisk kris, eller ett socialdemokratiskt försök att i stor skala och snabbt realisera en socialisering, är det emellertid troligast, att den stora majoriteten studenter för avsevärd tid framåt behåller sin indifferent attityd till partipolitiken. Vissa andra möjligheter till ett aktiverat politiskt intresse finnas; möjligheter som längre fram skola beröras och vilkas betydelse inte bör underskattas. Men i huvudsak torde det ligga så till, att det stora flertalet studenter för närvarande tycka sig sakna anledning att offra tid och krafter på att bevaka sina föreställningar om hur samhället bör vara beskaffat. Deras materiella standard under själva studietiden ligger långt över det plan, där krav på »social rättvisa» åt studenterna skulle ha någon mening. Förbättringar tyckas vänta. Nivelleringspolitiken har drabbat deras föräldrar; själva känna de inte dess verkningar annat än som en nödvändighet att studera effektivt. Den ekonomiska tillvaro, som väntar på andra sidan en examen, vilken finansierats med stipendier och främst med lån, är inte sådan att den inbjuder till utflykter vid sidan av den fastslagna vägen till examen.

I utrikespolitiken finns det meningsskiljaktigheter, men ingen klyvning av opinionen, försvarsfrågan framstår alltmer som en teknisk angelägenhet, socialpolitiken tycks alla vara överens om, åtminstone i huvudsak, och motsättningarna i den ekonomiska politiken ligga på så komplicerade områden, att man har svårt att sätta sig in i problemen. Ungefär så kan man beskriva studentopinionens uppfattning om det politiska dagsläget. Ty den har, väl att märka, ingen närmare beröring med de områden, där smyg-socialiseringen pågår och där det permanenta regleringssamhället växer fram. Inför en sådan inställning och i en sådan atmosfär förklunga naturligtvis de politiska studentföreningarnas locktoner ofta ohörda.

Det förekommer att denna inställning fördömes såsom ett uttryck för krass materialism. Man skall då bara komma ihåg att studenterna i dessa hänseenden inte skilja sig nämnvärt från fler-

talet andra människor i samhället, och att det numera inte längre finns någon anledning att begära eller antaga att de skulle göra det. Den tid är sedan länge förbi, då studenterna i sig själva sågo utkorade bärare av bildningstraditionen. Allteftersom bildningen — ordet taget i dess vidaste mening — har kunnat föras ut till den stora massan människor, alltmer ha studenterna förvandlats från »ljusets riddarvakt» till medborgare under fackutbildning. Ju mera den allmänna delaktigheten i de andliga kulturskatterna stigit, ju mindre har det blivit kvar av den gamla studentattityden, känslan att ha både en rätt och en plikt att uppträda som avantgarde — även på det politiska området. Det som kan komma att finnas kvar blir en i allmännare mening akademisk inställning till politiken; ett krav på ärlighet i debatten och på tillämpning av vetenskapens metoder i det politiska samhällsarbetet med allt vad detta innebär av strävan efter kritisk vakenhet och efter fördjupad kunskap om verkligheten i samhället. Man kan också räkna med att studentopinionens lättrörlighet, dess speciella känslighet för nya inflytelser, i någon mån kommer att finnas kvar. Den kan därför, om också i mindre utsträckning än förr, fortfarande väntas få betydelse genom sina förhandsutslag för tidsströmningarnas riktning. Allteftersom studenternas rekryteringsbas breddas kunna sådana utslag få ökat intresse.

I nuläget starta de olika politiska studentrörelserna ifråga om attraktionsförmåga från »scratch». Socialdemokraterna kunna inte längre speciellt attrahera med krav på sociala reformer, de konservativa inte med försvarsfrågan, och liberalerna ha intet monopol på en fri kulturdebatt. Inte heller har någon av dem ett preciserat idéprogram på längre sikt att hänvisa till. Den studentpolitiska rörelse, som från sina officiella teoretiska utgångspunkter borde kunna tala om hur den vill att samhället skall se ut om 20—30 år, nämligen den socialdemokratiska, visar en viss skygghet på den punkten. Det finns anledning förmoda, att en av orsakerna härtill är att den nuvarande generationen socialdemokratiska studenter inte är alldeles överens med den äldre generationen i en så viktig punkt i läran som den om nivelleringen.

Överhuvud taget äro de olika ideologiska alternativen, den progressiva konservatismen, socialliberalismen och välfärdssocialismen, ännu alltför litet utvecklade i principiellt hänseende för att skiljaktigheterna skola kunna framstå såsom riktigt gripbara — för studentopinionen liksom för den stora allmänheten. Socialdemokratin förklarar visserligen, att den vill omdana samhället i socia-

listisk riktning. Den genomför också mycket skickligt en kollektivisering på olika underjordiska vägar. Men detta sker utan att mål, metoder, och resultat närmare redovisas. Utåt företräder den, efter »skördetiden» 1945—47, en ganska konturlös välfärdsideologi av samma typ som under 1930-talet.

På borgerlig sida har man inlett en diskussion om »det borgerliga alternativet». Sökandet efter detta tycks ge upphov till en ny samhällsdebatt, till ett prövande av nya problemställningar och problemlösningar. I längden kan inte socialdemokratien komma ifrån att på ett mera konkret sätt precisera sin målsättning, i synnerhet när följderna av dess »smygsocialisering» blir uppenbarade. Man borde därför ha anledning att vänta en skärpt konkurrens på samhällsdebattens område mellan borgerliga och socialister, en konkurrens, som i så fall måste bli alltmer intensiv allteftersom ett borgerligt alternativ klarnar. Det förefaller troligt att en sådan konkurrens kan komma att leda till en aktivisering av studenternas politiska intresse, och det är inte uteslutet att det stora flertalet bland dem kommer att ställa sig bakom ett borgerligt alternativ, framför allt för att bevara ett system av politisk och ekonomisk frihet. Mycket beror därvidlag på, hur man på konservativ och liberal sida vårdar sig om själva debattuppgiften. Brister man i det hänseendet i initiativ och intresse, kommer den stora massan studenter i bästa fall att förbli indifferent, i sämsta fall att glida över till den socialistiska sidan.

Den meningsriktning, som blir ledande — som tager initiativen i den kommande idé- och samhällsdebatten, kommer nämligen sannolikt att få övertaget, när det gäller inflytandet på studentopinionen. På den punkten kommer denna opinion troligen också att vara lyhörd och reagera snabbt. Alldeles oavsett vilka ideella eller intressepolitiska moment, som i framtiden komma att få betydelse för studenternas politiska ställningstagande, kan man nämligen räkna med att just kvaliteten och intensiteten i den samhällsdebatt, som pågår inom de olika partierna, i allt högre grad kommer att bli influerande härvidlag. Så tillvida är förhållandet nytt, som just debattens kvalitet tidigare spelade en mindre roll som attraktiv faktor i jämförelse med emotionella faktorer av typen socialt rättvisepatos eller nationellt försvarspatos.

Inte minst på konservativt håll, där man har att bevaka ett visst försprång bland studenterna, kan man ha anledning att uppmärksamma detta. De gjorda vinningarna kunna gå förlorade. De kunna också så småningom bidra till ett övertag i samhällsdebatten.

Erik Anners

Här blir det en cirkel: ju mera man vårdar sig om den uppgiften, ju flera studenter och akademiker komma. De å sin sida hjälpa sedan till att ytterligare öka debattens intensitet. Frågan om studentopinionens politiska inriktning är överhuvud taget ett viktigt delproblem i det stora frågekomplexet — kan någon politisk riktning på längre sikt sett få ett större inflytande över opinionen bland de i vidaste mening intellektuella? Ännu har ingen politisk rörelse något sådant inflytande. Fältet är fritt för initiativ och insatser.
